

TACİKİSTAN BİLGİ NOTU

Mart 2021

EKONOMİK ARAŞTIRMALAR

arastirma@deik.org.tr

TACİKİSTAN GÜNCEL VERİLER

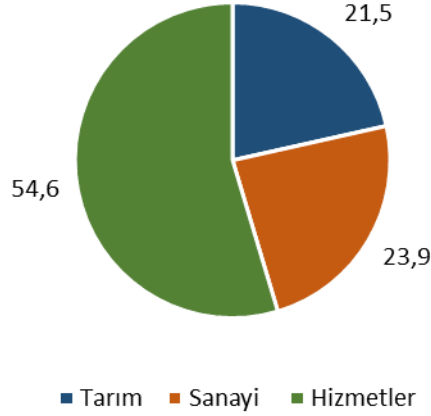
GÖSTERGE	DEĞER	2018	2019	2020
GSYH (cari fiyatlarla)	Milyar USD	7,5	8,1	7,9
Büyüme	%	7,3	7,5	1
Nüfus	Milyon Kişi	9,1	9,3	9,5
Kişi Başı Gelir	USD	826	873	834
Enflasyon	%	5,4	8,0	7,5
İşsizlik Oranı	%	2,1	2,1	2,2
Cari Denge / GSYH	%	-5	-2,3	-7,2
Bütçe Dengesi / GSYH	%	-2,8	-2,1	-6,0
İhracat	Milyar USD	1,1	1,1	1,3
İthalat	Milyar USD	3,1	3,3	3,2

Kaynak: IMF Küresel Ekonomik Görünüm Ekim 2020, Trademap

1. TACİKİSTAN EKONOMİSİ GENEL GÖRÜNÜMÜ

Tacikistan ekonomisinin sektörel dağılımı şu şekildedir:

Sektörlerin GSYH Payları (%)

Kaynak: Tacikistan İstatistik Ofisi, 2019

Tacikistan, diğer Orta Asya ülkelerinde olduğu gibi Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından bağımsızlığına ulaşmıştır. Bağımsızlığını kazanmasından sonra 1996 yılına kadar iç karışıklıkların etkisiyle ekonomide daralma gözlenmiş, 1997'de Birleşmiş Milletler, Rusya ve İran'ın devreye girmesiyle aynı tarihten itibaren ekonomide toparlanma gözlenmiştir.

Siyasi istikrarsızlığın uzun sürmesi nedeniyle ekonomi dış yardımlara muhtaç kalmıştır. Kamu borcu GSYH cinsinden %100'ün üzerinde gerçekleşirken kronikleşen cari açık ancak 2000'li yıllardan itibaren kısmen kontrol altına alınabilmektedir.

Genç nüfus oranının %50'nin üzerinde olduğu ülkede istihdamın %80'i tarım ve hizmet sektörlerinden gerçekleştirilmektedir. Ülkenin onda dokuzunun dağlık bölgelerden oluşması nedeniyle tarımsal alanları kısıtlıdır. Buna karşın, ilkbaharda yağmur ile karların erimesi yazın ise buzların erimesi, çöl ve sert topraklarda elverişli koşullar oluşturmaktadır.

Tacikistan'da tarımsal üretimi arttırmak amacıyla Sovyetler döneminde Kırgızistan ile arasında kalan bölgede kanallar açılmış, ilaçlamaya önem verilmiştir. Ancak, ilaçlanan toprakların verimliliği azalmış, çevre ve sağlık problemleri gözlenmiştir. Kırgızistan-Tacikistan-Özbekistan arasındaki kanallar ile problemler bölge ülkelere de yayılmıştır.

Tacikistan ile Özbekistan ve Kırgızistan sınırları arasındaki Pamir ve Fergana vadileri arasındaki bölgede doğal kaynak ve su konuları üzerinde sınır anlaşmazlıkları süregelmektedir.

Tarım sektörünün milli gelirdeki payı %21,5'tir. Pamuk, ülkenin önemli ihracat gelirleri arasındadır. Tacikistan'da, yoksulluk oran %20'nin üzerindedir. Ülkede son yıllarda, dış ticaret açığının azalması için çiftçilerin pamuk üretmesi, kamu görevlilerinin (öğretmen) üretilenleri toplaması teşvik edilmiştir.

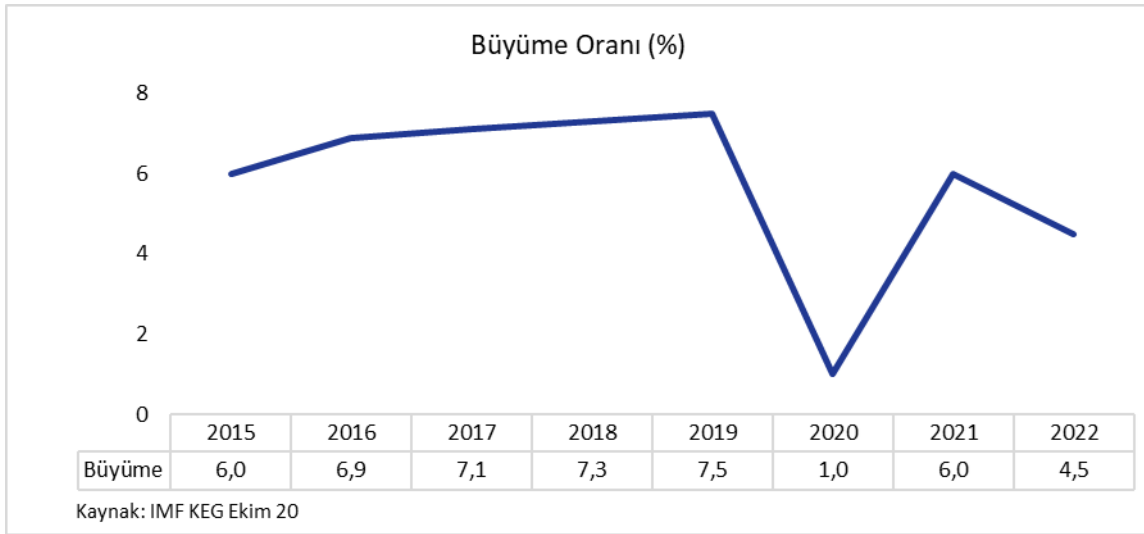
Hayvancılığın ve bahçeciliğin de yapıldığı ülkede kayısı ve kuru kayısı 100 bin ton civarında ihracat yapılmaktadır. Buğday, un, çay, patates, şeker vb. ihtiyaçlar ithal edilmektedir.

Ülkedeki sanayi faaliyetleri de çoğunlukla, tarım ürünlerinin imalatına dayanmaktadır. Pamuk-temizleme ile ipek fabrikalarının yanı sıra başkent Duşanbe’de büyük tekstil fabrikası bulunmaktadır. İmalat sanayinin milli gelirdeki payı %10 civarındadır.

Yüksek dağların arasından akan derelerde hidroelektrik enerji potansiyeli yüksektir. Ancak, yazın hidroelektrik enerji üreten ve ihtiyaç fazlasını ihraç eden ülke kışın hava koşulları nedeniyle elektrik ithal etmektedir. Kışın elektrik ihtiyacının karşılanmasında ülkede senede 2 milyon ton civarında üretilen maden olan buhar kömürü kullanılmaktadır.

Tacikistan, buhar kömürünün yanı sıra, alüminyum, kurşun, çinko, cıva, altın ve sınırlı da olsa petrol kaynaklarına sahiptir. Madencilik sektörünün milli gelirdeki payı %4 seviyesindedir.

2015 yılından beri sanayi üretiminin %10’un üzerinde gerçekleştiği ülkede 2015-2019 yılları arasında ortalama büyüme %7’dir. 2020 yılının ilk çeyreğinde büyüme oranı %7 seyredirken ikinci çeyrekte %3,5’e gerilemiştir.

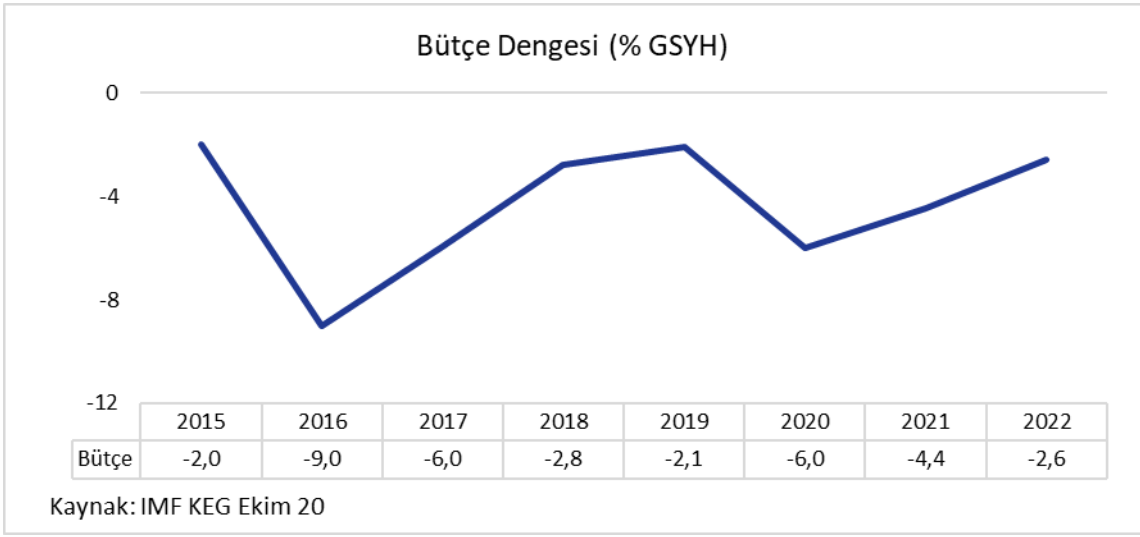

2. TACİKİSTAN BÜTÇE DENGESİ

Yerel para biriminin döviz kuru karşısında değer kaybetmeye başladığı 2015 yılında %2 olan bütçe açığı takip eden yılda giderlerin %40 seviyesinde yükselmesiyle %9’a çıkmıştır. Kamu gelirlerinin %60 ile %70’i arasında değişmekle birlikte çok önemli kısmını gelir vergisi oluşturmaktadır.

2017 yılından itibaren bütçe açığı gerilemeye başlamış 2019 yılında GSYH cinsinden %2,1’e kadar düşmüştür. Öte yandan, kamu borcu GSYH 2015 yılında %34 iken 2019 yılında %77’ye yükselmiştir.

Salgının baş gösterdiği 2020 yılın Tacikistan’ın bütçe açığının GSYH cinsinden %6 olması beklenirken ilerleyen yıllarda %2,5’e yakınsayacağı öngörülmektedir. Kamu borcunun ise aynı dönemde yine 2000’li yıllarda olduğu gibi %100’ün üzerinde olacağı tahmin edilmektedir.

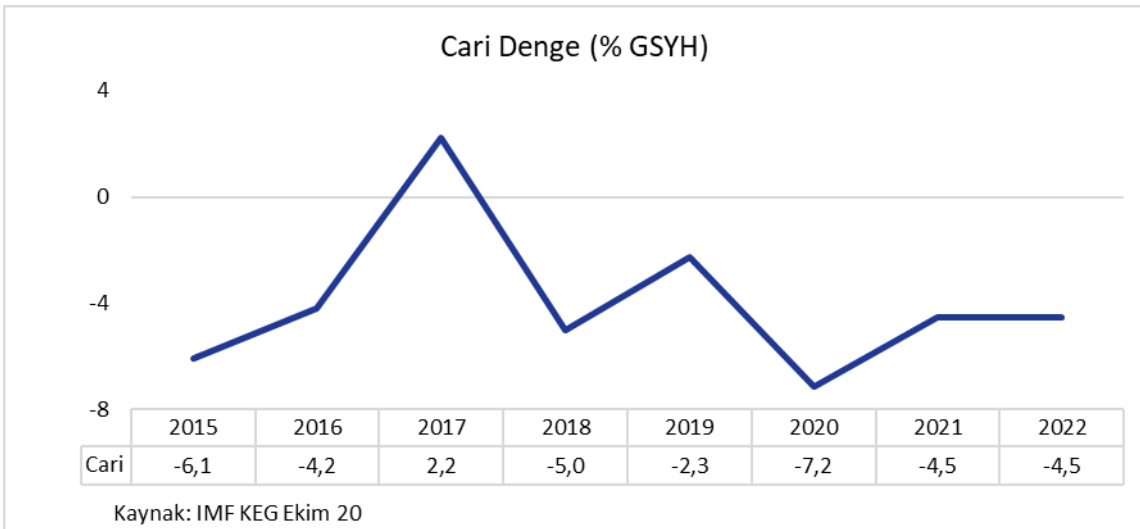
3. TACİKİSTAN CARİ DENGESİ

Tacikistan cari dengesi genellikle açık vermektedir. Sürekli dış ticareti açığı veren ülkede cari dengeyi birincil ve ikincil gelir dengesi (transfer harcamaları) dengelemektedir.

2015 yılında GSYH cinsinden %6,1 olan açık veren cari denge 2017 yılında dış ticaret açığının azalmasıyla %2,2 fazla vermiştir. 2015 ile 2019 yılları arasında ortalama 500 milyon USD transfer geliri gelmiştir.

2020 yılının ilk üç çeyreğinde yaklaşık dış ticaret ve hizmet açığı 1 milyar USD gerçekleşirken birincil gelir ve yurtdışında yaşayan Taciklerden gelen transferlerin olumlu etkisiyle ülke 415 milyon USD (GSYH cinsinden %7,6) fazla vermiştir.

IMF Ekim ayında yaptığı tahminlerde ülkenin 2020 yılında %7,2 açık vermesini 2021 ve sonrasında bu açığın %4,5 seviyesinde gerçekleşeceğini beklemektedir.

4. TACİKİSTAN SWOT ANALİZİ (FİTCH)

Güçlü Yönleri:

Yabancı yatırımcılar için güçlü bir piyasa liberalizasyonuna sahiptir. İstihdam yüksek, kadınların işgücüne katılımı güçlüdür. Cep telefonu kullanımının yaygın olması, yatırımcılar için teknoloji yatırımları için uygun ortama sahiptir. İşletme kapatma kolaylığı endeksinde üst sıralarda yer almaktadır.

Zayıf Yönleri:

Tacikistan hükümeti, önemli pazarların birçoğunda güçlü bir varlığa sahiptir. Yüksek öğrenimin gelişmemiş olması nedeniyle birçok öğrenci yurtdışına gidip oralarda çalışmayı ve iş bulmayı hedefliyor. Bu durum, yüksek vasıflı beyin göçüne neden oluyor. Karayolu ve demiryolu ağlarının bakıma muhtaç olması ve aşırı yüklenmesi nedeniyle yük taşımacılığı ve bölgeler arası ticareti oldukça maliyetlidir. Uluslararası finans piyasalarına erişim zayıf ve işletmeler için kredi mevcudiyetini sınırlamaktadır. Tacikistan kamu kurumlarındaki yolsuzluk büyük sorun oluşturuyor, son zamanlarda Afganistan üzerinden Rusya'ya uyuşturucu ticaretinin artması risk olarak görülmektedir.

Fırsatlar:

Doğum oranını yüksek oluşu ve yaşam beklentisinin artması, işgücü havuzunun genişlemesine neden olmaktadır. Petrol ve doğal gaz aramalarının başlatılması enerji sektörünün çeşitlendirilmesine ve kapasitenin artmasına neden olacaktır. Yeni kaydedilen ve iyileştirilen bir borsa, yabancı yatırımı teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Çin ve İran ile bağlarını arttırarak Rusya'ya olan askeri ve ekonomik bağımlılığını azaltabilir.

Tehditler:

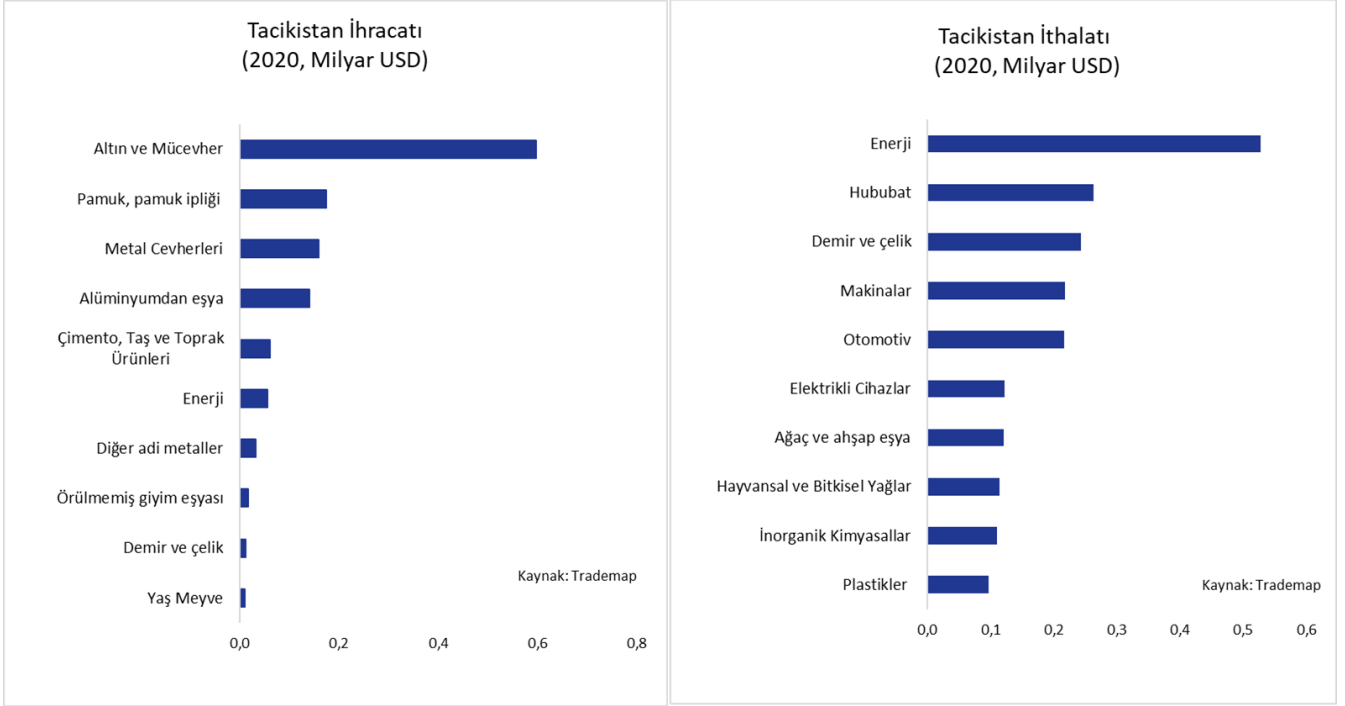
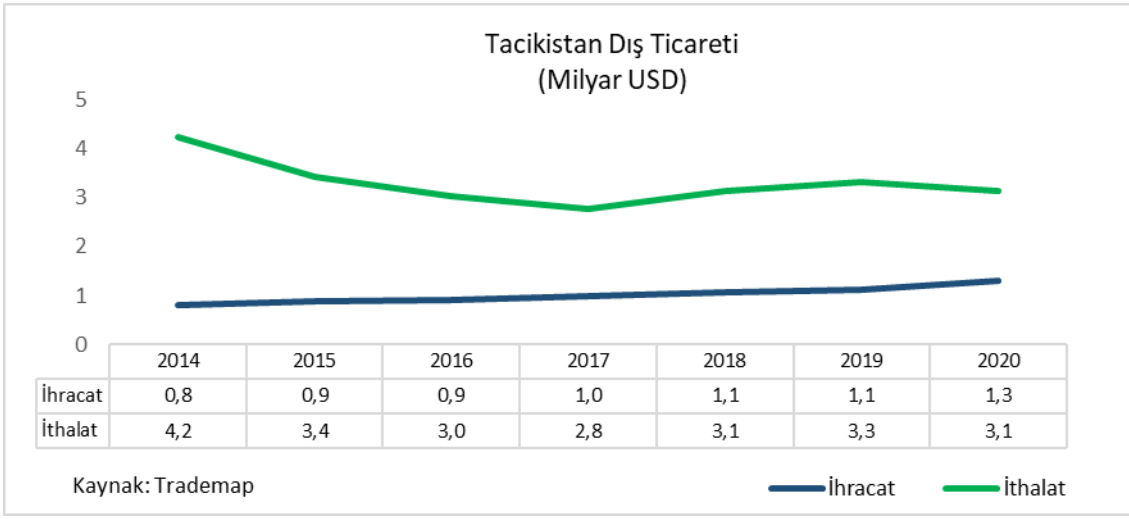
İşgücü piyasasında, Tacikistanlı işçilerin eğitim gereksinimlerinin artmasını sağlayan resmi iş deneyimi ve çeşitli meslek becerileri konularında eksiklikler bulunmaktadır. Fikri mülkiyet mevzuatı güncelliğini yitirmiş ve etkisizdir. Bu durum, ucuz taklitlerin yapılmasına imkan sağlarken işletmeler açısından fiyatı daha düşük olabilecek bu ürünlere karşı risk oluşturmaktadır. Fergana Vadisi üzerinde komşu Orta Asya ülkeleri ile anlaşmazlıklar yaşanabilir.

5. TACİKİSTAN DIŞ TİCARETİ

Tacikistan dış ticaretinde genellikle açık vermektedir. 2014 yılında 5 milyar USD seviyesinde olan dış ticaret hacmi ithalattaki gerilemenin etkisiyle 2017 yılında 3,8 milyar USD seviyesine gerilemiştir. 2014 yılında 3,4 milyar USD olan dış ticaret açığı ise 2017 yılında 1,8 milyar USD olmuştur.

2018 ve 2019 yıllarında ithalatın toparlanmasıyla dış ticaret açığı 2,2 milyar USD seviyesine kadar yükselmiş, hacim ise 4,4 milyar USD olmuştur. 2020 yılında ihracat bir önceki yıla göre %18 artarken ithalat %6 azalmış, dış ticaret açığı ise 1,8 milyar USD seviyesine geri gelmiştir.

Ülkenin ihracatında son beş yılda metal cevherleri, alüminyumdan eşya ile altın mücevher sektörleri öne çıkarken ithalatta ise enerji, makinalar, otomotiv ve hububat sektörleri öne çıkmaktadır.

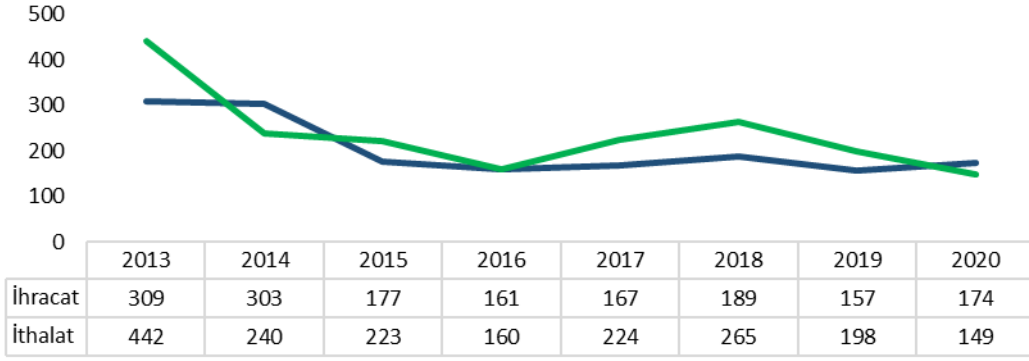
6. TÜRKİYE TACİKİSTAN DIŞ TİCARETİ

Türkiye, Tacikistan'ın en önemli dış ticaret partnerlerinden biridir. İki ülke arasındaki dış ticaret dengeli seyretmekle birlikte son sekiz yılda Türkiye toplamda 260 milyon USD dış ticaret açığı vermiştir.

İki ülke arasında en büyük ticaret hacmi 751 milyon USD ile 2013 yılında gerçekleşmiş, takip eden dönemde iki ülke arasındaki ticaret hacmi gerilemiştir. 2020 yılında Türkiye'nin Tacikistan'a ihracatı bir önceki yıla göre %11 artarak 174 milyon USD seviyesine yükselirken ithalatı ise %25 azalarak 149 milyon USD olmuştur.

2020 yılı verilerine göre, Türkiye'nin ithalatında pamuk, alüminyumdan eşya ve ham deriler toplam ithalatın %95'inden fazlasını oluşturmaktadır. Hijyenik havlu, bebek bezi vb. (çeşitli mamul eşya), makineler ve plastikler sektörlerinden yapılan ihracatlar Türkiye'nin Tacikistan'a ihracatının yarısı kadardır.

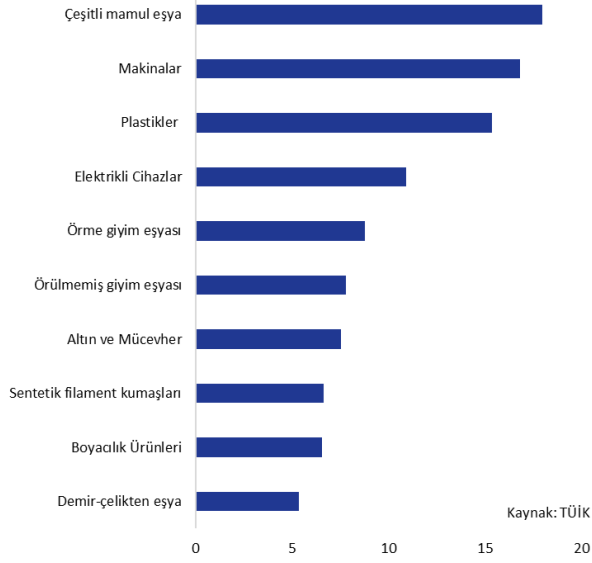
Türkiye Tacikistan Dış Ticareti (Milyon USD)

Kaynak: Ticaret Bakanlığı

— İhracat — İthalat

Türkiye'nin Tacikistan'a İhracatı (ÖTS, Milyon USD, 2020)

Türkiye'nin Tacikistan'dan İthalatı (ÖTS, Milyon USD, 2020)

